

DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)
den 25 februari 1999*

I mål C-131/97,

angående en begäran enligt artikel 177 i EG-fördraget, från Pretura circondariale di Bologna (Italien), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Annalisa Carbonari m. fl.

och

Università degli Studi di Bologna,

Ministero della Sanità,

Ministero dell'Università e della Ricerca Scientifica,

Ministero del Tesoro,

angående tolkningen av rådets direktiv 82/76/EEG av den 26 januari 1982 om ändring av direktiv 75/362/EEG om ömsesidigt erkännande av utbildnings-, examens- och andra behörighetsbevis för läkare inklusive åtgärder för att underlätta det

* Rättegångsspråk: italienska.

faktiska utövandet av etableringsrätten och friheten att tillhandahålla tjänster samt av direktiv 75/363/EEG om samordning av bestämmelserna i lagar och andra författningar om verksamhet som läkare (EGT L 43, s. 21; svensk specialutgåva, område 6, volym 2, s. 78),

meddelar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av tillförordnade avdelningsordföranden J. C. Moitinho de Almeida samt domarna C. Gulmann, D. A. O. Edward (referent), L. Sevón och M. Wathelet,

generaladvokat: P. Léger,
justitiesekreterare: byrådirektören L. Hewlett,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

- Annalisa Carbonari m. fl., genom advokaten Giuseppe Lerro, Bologna, advokaten Roberto Mastroianni, Cosenza, och advokaten Paolo Piva, Venedig,
- Italiens regering, genom professor Umberto Leanza, chef för avdelningen för diplomatiska tvister vid utrikesministeriet, i egenskap av ombud, biträdd av Oscar Fiumara, avvocato dello Stato,
- Spaniens regering, genom Luis Pérez De Ayala Becerril, abogado del Estado, i egenskap av ombud,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom Enrico Traversa och Berend Jan Drijber, rättstjänsten, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden har avgivits vid sammanträdet den 7 maj 1998 av: Annalisa Carbonari m. fl, företrädna av Paolo Piva och Giuseppe Lerro, Italiens regering, företrädd av Oscar Fiumara, Spaniens regering, företrädd av Nuria Diaz Abad, abogado del Estado, i egenskap av ombud, och kommissionen, företrädd av Enrico Traversa,

och efter att den 2 juli 1998 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande;

följande

Dom

- 1 Pretura circondariale di Bologna har genom beslut av den 2 december 1996, som inkom till domstolens kansli den 1 april 1997, i enlighet med artikel 177 i EG-fördraget ställt en fråga om tolkningen av rådets direktiv 82/76/EEG av den 26 januari 1982 om ändring av direktiv 75/362/EEG om ömsesidigt erkännande av utbildnings-, examens- och andra behörighetsbevis för läkare inklusive åtgärder för att underlätta det faktiska utövandet av etableringsrätten och friheten att tillhandahålla tjänster samt av direktiv 75/363/EEG om samordning av bestämmelserna i lagar och andra

författningar om verksamhet som läkare (EGT L 43, s. 21; svensk specialutgåva, område 6, volym 2, s. 78).

- 2 Frågan har uppkommit i en tvist mellan Annalisa Carbonari samt 121 andra sökande å den ena sidan och Università degli Studi di Bologna, Ministero della Sanità, Ministero dell'Università e della Ricerca Scientifica samt Ministero del Tesoro å den andra sidan, avseende rätten till "skäligen ersättning" för läkare under specialistutbildning under utbildningsperioden.

Gemenskapslagstiftning

- 3 Rådets direktiv 75/362/EEG av den 16 juni 1975 (EGT L 167, s. 1, nedan kallat erkännandedirektivet) avser ett ömsesidigt erkännande av utbildnings-, examens- och andra behörighetsbevis för läkare inklusive åtgärder för att underlätta det faktiska utövandet av etableringsrätten och friheten att tillhandahålla tjänster. Rådets direktiv 75/363/EEG av den 16 juni 1975 (EGT L 167, s. 14, nedan kallat samordningsdirektivet) avser för sin del samordning av bestämmelser i lagar och andra författningar om verksamheten som läkare. Dessa direktiv har bland annat ändrats genom direktiv 82/76.
- 4 Erkännandedirektivet skiljer mellan tre fall av erkännande av utbildningsbevis för specialister. När specialiteten i fråga är gemensam för samtliga medlemsstater och förekommer i förteckningen i artikel 5.2 i detta direktiv är erkännandet automatiskt (artikel 4). När specialiteten är gemensam för två eller flera medlemsstater och nämns i artikel 7.2 är erkännandet automatiskt dessa stater emellan (artikel 6). I artikel 8 stadgas slutligen att för de specialiteter som inte nämns i förteckningen i artikel 5 eller i den i artikel 7, kan värdmedlemsstaten kräva att medborgare i med-

lemsstater skall uppfylla de utbildningsvillkor som fastställts i dess inhemska rätt, dock med hänsyn till de utbildningar som avslutats av dessa medborgare och som styrkts genom behörighetsbevis utfärdade av de behöriga myndigheterna i ursprungslandet eller det senaste hemvistlandet, förutsatt att villkoren för dessa utbildningar motsvarar dem som i värdlandet krävs för specialistutbildningen i fråga.

- 5 I samordningsdirektivet föreskrivs för ömsesidigt erkännande av utbildnings-, examens- och andra behörighetsbevis för specialistläkare en viss harmonisering av kraven avseende utbildningen och möjligheten att ges tillträde till olika medicinska specialiteter.

- 6 I andra övervägandet i detta direktiv stadgas att i syfte att samordna kraven avseende utbildningen till specialist skall det föreskrivas vissa "minimikriterier ... såväl för rätten att påbörja specialistutbildning som minimitiden för utbildningen, utbildningsformen och den plats där den skall genomföras samt den tillsyn som bör utövas över utbildningen". I sista meningen tilläggs att "dessa kriterier berör emellertid endast de specialiteter som är gemensamma för samtliga medlemsstater eller för två eller flera medlemsstater".

- 7 I artikel 2.1 i samordningsdirektivet, i dess lydelse enligt artikel 9 i direktiv 82/76, föreskrivs bland annat att den utbildning som leder fram till ett utbildnings-, examens- eller annat behörighetsbevis för specialister skall uppfylla de krav som nämns där. Bland annat krävs det i artikel 2.1 c att utbildningen skall vara "på heltid under tillsyn av de behöriga myndigheterna eller organen enligt punkt 1 i bilagan."

- 8 I bilagan till samordningsdirektivet, vilken tillagts genom artikel 13 i direktiv 82/76 och som benämns "Karakteristiska egenskaper för specialistutbildning på heltid och deltid", föreskrivs följande:

"1. Specialistutbildning på heltid

Denna utbildning skall äga rum i vissa bestämda befattningar som godkänts av den behöriga myndigheten.

Utbildningen skall innebära att läkaren deltar i all medicinsk verksamhet på den avdelning där utbildningen äger rum, inklusive jourtjänstgöring, så att läkaren under specialistutbildningen ägnar all sin yrkesverksamhet åt denna praktiska och teoretiska utbildning under hela arbetsveckan och under hela året enligt de bestämmelser som fastställts av de behöriga myndigheterna. I enlighet därmed skall skälig ersättning utgå för dessa befattningar.

Utbildningen får avbrytas av vissa skäl, t. ex. militärtjänstgöring, förflyttningar, havandeskap eller sjukdom. Den samlade utbildningstiden får inte reduceras på grund av sådana avbrott.

..."

- 9 I artiklarna 4 och 5 i samordningsdirektivet fastställs minimitiden för den specialistutbildning som leder fram till erhållandet av de utbildnings-, examens- och övriga behörighetsbevis som anges i artiklarna 5 och 7 i erkännandedirektivet, vilka är gemensamma för samtliga medlemsstater eller för två eller flera av dessa.

10 I artikel 16 i direktiv 82/76 föreskrivs att medlemsstaterna skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att följa direktivet senast den 31 december 1982. De skall genast underrätta kommissionen om detta.

11 Erkännandedirektivet, samordningsdirektivet och direktiv 82/76 har, efter de händelser som gav upphov till tvisten vid den nationella domstolen, upphävts och ersatts av rådets direktiv 93/16/EEG av den 5 april 1993 om underlättande av läkares fria rörlighet och ömsesidigt erkännande av deras utbildnings-, examens- och andra behörighetsbevis (EGT L 165, s. 1; svensk specialutgåva, område 6, volym 4, s. 102).

Nationell lagstiftning

12 Samordningsdirektivet och erkännandedirektivet införlivades med Republiken Italiens inhemska rätt genom lag nr 217 av den 22 maj 1978 (*GURI* nr 146 av den 29 maj 1978).

13 Genom dom av den 7 juli 1987 i mål 49/86, kommissionen mot Italien (REG 1987, s. 2995) förklarade domstolen att Republiken Italien hade underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt EEG-fördraget genom att inte inom den föreskrivna fristen vidta nödvändiga åtgärder för att följa direktiv 82/76.

14 Efter denna dom införlivades direktiv 82/76 genom lagdekret [*decreto legislativo*] nr 257 av den 8 augusti 1991 (*GURI* nr 191 av den 16 augusti 1991, nedan kallat lagdekret nr 257). Detta lagdekret nr 257 trädde i kraft 15 dagar efter att det hade offentliggjorts.

15 I artikel 4 i lagdekret nr 257 stadgas om rättigheter och skyldigheter för läkare som genomgår en utbildning i syfte att specialisera sig och i artikel 6 införs stipendier för dessa.

16 I artikel 6.1 i samma lagdekret nr 257 föreskrivs följande:

”De personer som är antagna till en specialistskola ... erhåller till följd av ett heltidsdeltagande i utbildningssyfte för hela utbildningsperioden, med undantag för de perioder då utbildningen är inställd, ett stipendium fastställt till 21 500 000 lire för år 1991. Från och med den 1 januari 1991 skall denna summa årligen indexregleras på grundval av den förutsedda inflationen och den skall vara föremål för en översyn vart tredje år, enligt dekret [decreto] från hälsoministeriet ... på grundval av höjningen av miniminivån för de löner som tillämpas på avtal för sjukvårdspersonal anställd inom den statliga sjukvården.”

17 Artikel 8.2 i lagdekret nr 257 förskriver slutligen att dess bestämmelser skall tillämpas från och med det akademiska året 1991/1992.

18 Det framgår av beslutet om hänskjutande att denna bestämmelse har tolkats så, att det stipendium som införts genom lagdekret nr 257 inte ens efter det akademiska året 1991/1992 är tillämpligt på läkare under specialistutbildning som antagits tidigare.

Twisten vid den nationella domstolen

- 19 Kärandena i målet vid den nationella domstolen har samtliga uppgett sig ha medicinsk examen. De var under det akademiska året 1990/1991 inskrivna vid specialiserade medicinska fakulteter vid universitetet i Bologna inom olika områden, däribland kardiologi, obstetrik, neurologi, psykiatri, pediatrik, urologi, oftalmologi, arbetsskador och arbetssjukdomar och även andra ämnen.
- 20 Eftersom kärandena i målet vid den nationella domstolen inte uppbar någon ersättning för det ovannämnda akademiska året har de i sin talan, som inkom den 30 juli 1992 till Pretura circondariale di Bologna, bland annat gjort gällande att enligt artikel 2.1 c och punkt 1 i bilagan till samordningsdirektivet, i dess lydelse enligt direktiv 82/76, hade de rätt till "skälig ersättning" under hela specialistutbildningen.
- 21 Vad beträffar svarandena i målet vid den nationella domstolen, har de bland annat gjort gällande att direktiven i fråga inte kan anses ha direkt effekt, eftersom bestämmelserna i dessa inte ger upphov till klara, precisa och ovillkorliga skyldigheter för staten avseende ersättning till läkare under specialistutbildning.
- 22 Eftersom Pretura circondariale di Bologna anser att tvistens avgörande kräver att en tolkning av gemenskapsbestämmelserna, i synnerhet direktiv 82/76, har den beslutat att vilandeförklara målet och ställa domstolen följande tolkningsfråga:

"Skall direktiv 82/76/EEG, till den del det föreskriver att 'skälig ersättning' skall utgå vid specialistutbildning för läkare, tolkas så, att det har direkt effekt till förmån för läkare som specialiserar sig gentemot Republiken Italiens myndigheter och ger

bestämmelsen de läkare som genomgår specialistutbildning rätt till skälig ersättning för samtliga utbildningsmoment som de fullgör vid de myndigheter som av staten har bemyndigats att ge sådan utbildning med motsvarande skyldighet för dessa myndigheter, däribland Università degli Studi di Bologna, att utbetala sådan ersättning, när Republiken Italien inte inom den föreskrivna fristen antagit särskilda bestämmelser?”

- 23 Den nationella domstolen önskar med denna fråga i huvudsak få veta om artikel 2.1 c i samordningsdirektivet samt punkt 1 i bilagan till detta, i dess lydelse enligt direktiv 82/76, vari föreskrivs en skyldighet att utge skälig ersättning under utbildningstiden avseende medicinska specialiteter, med hänsyn till deras innehåll är ovillkorliga och tillräckligt precisa för att läkare under specialistutbildning vid nationell domstol skall kunna åberopa denna skyldighet gentemot en medlemsstats förvaltningsmyndigheter, när genomförandeåtgärder inte vidtagits inom tidsfristerna.
- 24 För det första skall tillämpningsområdet för artikel 2.1 c och punkt 1 i bilagan till samordningsdirektivet, i dess lydelse enligt direktiv 82/76, behandlas, för att avgöra för vilka medicinska specialiteter läkare under specialistutbildning kan få rätt till skälig ersättning under utbildningen.
- 25 Kärandena i målet vid den nationella domstolen hävdar att även om vissa av specialiteterna i fråga inte nämns i erkännandedirektivet såsom gemensamma för samtliga medlemsstater eller för två eller flera medlemsstater, följer det av likabehandlingsprincipen, vilken är tillämplig på identiska eller liknande situationer, och av principen om erkännande av specialiteter att detta inte hindrar att det föreligger en skyldighet att utbetala skälig ersättning av samma slag som den som föreskrivs i gemenskapslagstiftningen.

- 26 Den spanska regeringen samt kommissionen anser däremot, med hänvisning till domen av den 6 december 1994 i mål C-277/93, kommissionen mot Spanien (REG 1994, s. I-5515), att rätten till ersättning under utbildningstiden uteslutande gäller de specialiteter som avses i artiklarna 5 och 7 i erkännandedirektivet.
- 27 I det avseendet är det tillräckligt att erinra om att domstolen redan, i domen i det ovannämnda målet kommissionen mot Spanien, punkt 20, har fastslagit att skyldigheten att utge ersättning under utbildningstiden för de medicinska specialiteter som uppräknas i artikel 2.1 c i samordningsdirektivet enbart gäller för de medicinska specialiteter som är gemensamma för samtliga medlemsstater eller för två eller flera av dessa och som omnämns i artiklarna 5 och 7 i erkännandedirektivet.
- 28 Eftersom dessa bestämmelser för de berörda specialistutbildningarna räknar upp såväl i medlemsstaterna gällande benämningar som de behöriga myndigheterna eller organen, ankommer det på den hänskjutande domstolen att avgöra vilka bland kändena i målet vid den nationella domstolen som tillhör den grupp läkare under specialistutbildning som enligt samordningsdirektivet, i dess lydelse enligt direktiv 82/76, har rätt till skälig ersättning under sin utbildningstid.
- 29 För det andra hävdar den italienska regeringen att enbart iakttagandet av vissa former, som måste fastställas av den nationella lagstiftaren, kan möjliggöra för läkare under specialistutbildning att på heltid fullgöra en utbildning i enlighet med samordningsdirektivets anvisningar och således erhålla skälig ersättning.
- 30 Den spanska regeringen anser närmare bestämt att rätten till ersättning inte är ett särdrag i den utbildning som föreskrivs i samordningsdirektivet i syfte att samordna de olika systemen. Denna rätt är enbart en följd av utbildningens särdrag. Av detta följer att denna rätt är beroende av dels en medveten handling av de nationella myndigheterna, varigenom ett utbildningssystem införs som är förenligt med sam-

ordningsdirektivet, dels villkoret att specialisterna på heltid fullgör en utbildning i enlighet med bilagan till detta direktiv.

- 31 Det skall inledningsvis erinras om att den italienska regeringens företrädare under förhandlingen har anfört att från och med det akademiska året 1991/1992 genomförs specialistutbildningen för läkare i Italien i överensstämmelse med bestämmelserna i erkännandedirektivet, samordningsdirektivet samt direktiv 82/76.
- 32 Vad beträffar de akademiska åren före år 1991/1992 har den italienska regeringens företrädare erinrat om att läkare under specialistutbildning vid den tiden inte var skyldiga att iaktta heltidsregeln.
- 33 I det avseendet skall det påpekas att punkt 1 i bilagan till samordningsdirektivet, i dess lydelse enligt direktiv 82/76, är uttrycklig och ovillkorlig på så sätt att den kräver att läkaren deltar i all medicinsk verksamhet på den avdelning där utbildningen äger rum, inklusive jourtjänstgöring, så att läkaren under specialistutbildningen ägnar all sin yrkesverksamhet åt denna praktiska och teoretiska utbildning under hela arbetsveckan och under hela året.
- 34 Även om det i denna punkt föreskrivs att de närmare formerna skall fastställas av de behöriga myndigheterna, är de villkor för specialistutbildning på heltid som uppräknas i denna punkt tillräckligt precisa för att möjliggöra för den hänskjutande domstolen att avgöra vilka av kändena i målet vid den nationella domstolen tillhörande gruppen läkare under specialistutbildning som under perioden före det akademiska året 1991/1992 uppfyllde kraven på specialistutbildning på heltid i den mening som avses i samordningsdirektivet och direktiv 82/76.

- 35 För det tredje hävdar kärandena i målet vid den nationella domstolen att beträffande innehållet i skyldigheten att utge ersättning under utbildningstiden avseende medicinska specialiteter, kan den nationella domstolen beakta de nationella bestämmelser som antogs tidigare eller senare än direktiv 82/76 för att anpassa sig efter detta direktivs bokstav och anda. Enligt dem har, med hänsyn till lydelsen av lagdekret nr 257, innehållet i rätten till skälig ersättning för läkare under specialistutbildning samt den myndighet som genom anställningsförhållandet är skyldig att utbetala denna ersättning klart angetts.
- 36 Enligt den italienska och den spanska regeringen är bestämmelserna i fråga inte tillräckligt precisa och ovillkorliga. Dessa bestämmelser är således inte av den arten att de direkt ger läkare under specialistutbildning rätt till skälig ersättning i avsaknad av åtgärder för införlivande.
- 37 Kommissionen har för sin del hävdatt att även om bestämmelserna i fråga föreskriver en klar och precis skyldighet som innebär utbetalning av ett penningbelopp som vederlag för avlönade tjänster som utförs vid sådana universitet eller sjukhus som av de behöriga myndigheterna har tilldelats denna befogenhet, har gemenskapslagstiftaren underförstått delegerat till medlemsstaternas behöriga organ eller till inhemska kollektivavtal att fastställa nivåerna på det vederlag som är "skäligt" med hänsyn till hur omfattande den verksamhet är som läkare under specialistutbildning bedriver och verksamhetens art, så att denna omständighet inte uppfyller kravet på ovillkorlig karaktär.
- 38 I det avseendet är det ostridigt att erkännandedirektivet särskilt avser ömsesidigt erkännande av utbildnings-, examens- och andra behörighetsbevis för specialister och att samordningsdirektivet, för att möjliggöra för medlemsstaterna att göra sådana erkännanden i syfte att inom gemenskapen jämställa samtliga yrkesutövare som är medborgare i medlemsstaterna med varandra, inför en viss harmonisering av kraven avseende utbildningen och möjligheten att ges tillträde till olika medicinska specialiteter.

- 39 Bland minimikriterierna för specialistutbildning förekommer bland annat krav på minimitid för utbildningen, utbildningsformen och den plats där den skall genomföras samt den tillsyn som bör utövas över utbildningen samt kravet att utbetala skäligen ersättning.
- 40 Vad beträffar iakttagandet av minimikraven på utbildningen skall det konstateras att gemenskapslagstiftaren, genom att betona minimitiden för specialistutbildningen samt att den skall vara en utbildning på heltid, har ansett att kvaliteten på specialistutbildningen inte bör äventyras på grund av bland annat parallellt privat utövande av avlönad yrkesverksamhet. Därför föreskrivs i direktiv 82/76 en skyldighet att utge ersättning under utbildningstiden för medicinska specialiteter.
- 41 Den sistnämnda skyldigheten är således helt bunden till iakttagandet av villkoren för specialistutbildningen, vilka i sig möjliggör för medlemsstaterna att ömsesidigt erkänna utbildnings-, examens- och andra behörighetsbevis för specialister enligt erkännandedirektivet.
- 42 Det framgår således av systemet för ömsesidigt erkännande av utbildnings-, examens- och andra behörighetsbevis för specialister att den medlemsstat där specialistutbildningen fullgörs skall garantera att denna uppfyller samtliga de villkor som föreskrivs i samordningsdirektivet och direktiv 82/76 och att läkare under specialistutbildning erhåller ersättning.
- 43 Om det inte finns någon sådan garanti kan de övriga medlemsstaternas myndigheter nämligen inte längre lita på att den berörda medlemsstatens föreskrifter om specialistutbildning är likvärdiga, varvid även syftet med erkännandedirektivet, samord-

ningsdirektivet och direktiv 82/76 äventyras. När en medlemsstat inte kräver att de utbildningskrav som föreskrivs i samordningsdirektivet och direktiv 82/76 skall vara uppfyllda för att utbildnings-, examens- och andra behörighetsbevis för specialister skall kunna erhållas, ingår inte de specialister som har fullgjort en sådan utbildning i kategorin läkare som kan omfattas av det system för ömsesidigt erkännande av utbildnings-, examens- och andra behörighetsbevis som föreskrivs i erkännandedirektivet, samordningsdirektivet och direktiv 82/76.

44 Det är mot bakgrund av detta som bestämmelserna i artikel 2.1 c och punkt 1 i bilagan till samordningsdirektivet, i dess lydelse enligt direktiv 82/76, ålägger medlemsstaterna en skyldighet att, vad beträffar läkare som kan omfattas av systemet för ömsesidigt erkännande, utbetala ersättning för utbildningsperioder för medicinska specialiteter i den mån dessa omfattas av direktivets tillämpningsområde. Denna skyldighet är som sådan ovillkorlig och tillräckligt precis.

45 Det är emellertid ostridigt att samordningsdirektivet och direktiv 82/76 inte innehåller någon gemenskapsrättslig definition, vare sig avseende vilken ersättning som skall anses utgöra skälig ersättning eller avseende formerna för fastställande av denna ersättning. Sådana definitioner omfattas i princip av medlemsstaternas behörighet, vilka på detta område skall vidta särskilda genomförandeåtgärder.

46 Vad slutligen beträffar den institution som det åligger att utbetala skälig ersättning skall det konstateras att, såsom kommissionen har påpekat, varken samordningsdirektivet eller direktiv 82/76 anger vem som har ansvaret för att ersättning utbetalas för utbildningsperioderna för medicinska specialiteter och att följaktligen medlems

staterna har ett omfattande utrymme för skönsmässig bedömning när det gäller att bestämma vem som skall betala denna ersättning.

- 47 Under dessa omständigheter är inte bestämmelserna i artikel 2.1 c och punkt 1 i bilagan till samordningsdirektivet, i dess lydelse enligt direktiv 82/76, ovillkorliga i det avseendet. Dessa bestämmelser gör det inte möjligt för den nationella domstolen att avgöra vare sig vem som är skyldig att betala skälig ersättning eller till vilket belopp denna skall uppgå.
- 48 Det skall emellertid erinras om att enligt en fast rättspraxis sedan domen av den 10 april 1984 i mål 14/83, von Colson och Kamann (REG 1984, s. 1891, punkt 26; svensk specialutgåva, volym 7), åligger skyldigheten för medlemsstaterna till följd av ett direktiv att uppnå det resultat som föreskrivs i detta direktiv och deras förpliktelse enligt artikel 5 i fördraget att vidta alla lämpliga åtgärder, både allmänna och särskilda, för att säkerställa att denna skyldighet fullgörs, alla myndigheter i medlemsstaterna, även domstolarna inom ramen för deras behörighet. Såsom framgår av domstolens fasta rättspraxis är den nationella domstolen, vid tillämpningen av nationell rätt och i synnerhet de bestämmelser i en nationell lag som, liksom i tvisten vid den nationella domstolen, har införts särskilt för att införliva ett direktiv, skyldig att så långt det är möjligt tolka den nationella rätten mot bakgrund av direktivets ordalydelse och syfte, för att därigenom uppnå det resultat som eftersträvas genom direktivet och således handla i överensstämmelse med artikel 189 tredje stycket i EG-fördraget (se dom av den 13 november 1990 i mål C-106/89, Marleasing, REG 1990, s. I-4135, punkt 8, svensk specialutgåva, volym 10, och av den 16 december 1993 i mål C-334/92, Wagner Miret, REG 1993, s. I-6911, punkt 20, svensk specialutgåva, volym 14).
- 49 Under dessa omständigheter ankommer det på den nationella domstolen att bedöma i vilken mån de nationella bestämmelserna i sin helhet, och, för perioden efter deras ikraftträdande, i synnerhet bestämmelserna i en lag som utfärdats för att införliva direktiv 82/76, efter att dessa bestämmelser har trätt i kraft kan tolkas mot bakgrund av detta direktivs ordalydelse och syfte, för att därigenom uppnå det resultat som eftersträvas genom direktivet.

- 50 I det aktuella fallet ankommer det således på den hänskjutande domstolen att inom ramen för det ovan anförda bedöma om det kan avgöras vilket belopp den skäligen ersättningen skall uppgå till samt vilken institution det åligger att utbetala denna ersättning på grundval av de nationella bestämmelserna i sin helhet.
- 51 Den italienska regeringen och kommissionen har dessutom undersökt om det kan föreligga något ansvar för den italienska staten för de skador som beror på att de skyldigheter som åligger den enligt direktiv 82/76 har åsidosatts.
- 52 Eftersom det inte har ställts någon tolkningsfråga på den punkten, är det tillräckligt att erinra om att domstolen vid upprepade tillfällen har fastslagit att gemenskapsrätten, om det resultat som anges i direktivet inte kan uppnås genom tolkning, medför skyldighet för medlemsstaterna att ersätta de skador som de har orsakat enskilda på grund av att ett direktiv inte har införlivats, förutsatt att tre villkor är uppfyllda, nämligen att den gemenskapsbestämmelse som har överträtts har till syfte att ge enskilda rättigheter, vars innehåll skall kunna fastställas, att överträdelsen är tillräckligt klar och att det föreligger ett direkt orsakssamband mellan åsidosättandet av statens skyldighet och den skada som de enskilda har lidit (dom av den 14 juli 1994 i mål C-91/92, Faccini Dori, REG 1994, s. I-3325, punkt 27, svensk specialutgåva, volym 16, och av den 8 oktober 1996 i de förenade målen C-178/94, C-179/94, C-188/94, C-189/94 och C-190/94, Dillenkofer m. fl., REG 1996, s. 1-4845, punkterna 21 och 23).
- 53 I det avseendet har domstolen i domen av den 10 juli 1997 i de förenade målen C-94/95 och C-95/95, Bonifaci m. fl. och Berto m. fl. (REG 1997, s. I-3969), fastslagit att en retroaktiv och fullständig tillämpning av åtgärderna för införlivande av ett direktiv gör det möjligt att avhjälpa skadeverkningarna av att direktivet har införlivats för sent, under förutsättning att direktivet är korrekt införlivat. Det ankommer dock på den nationella domstolen att övervaka att ersättningen för den

skada som de berättigade har lidit är adekvat. En retroaktiv, riktig och fullständig tillämpning av åtgärderna för genomförande av direktivet är tillräcklig för detta ändamål, såvida inte de berättigade visar att de har lidit ytterligare förluster på grund av att de inte i rätt tid har kunnat åtnjuta de ekonomiska förmåner som garanteras genom direktivet, varvid även dessa förluster skall ersättas.

54 Under dessa omständigheter skall den ställda frågan besvaras så, att artikel 2.1 c och punkt 1 i bilagan till samordningsdirektivet, i dess lydelse enligt direktiv 82/76, skall tolkas på följande sätt:

- Skyldigheten att utge skälig ersättning under utbildningstiden till specialister gäller enbart för de medicinska specialiteter som är gemensamma för samtliga medlemsstater eller för två eller flera av dessa och som omnämns i artiklarna 5 eller 7 i erkännandedirektivet.
- Denna skyldighet är ovillkorlig och tillräckligt precis i och med att den kräver att en specialist, för att kunna omfattas av det system för ömsesidigt erkännande som föreskrivs i erkännandedirektivet, skall fullgöra sin utbildning på heltid och mot ersättning.
- Denna skyldighet möjliggör emellertid inte i sig för den nationella domstolen att avgöra vem som är skyldig att betala skälig ersättning eller till vilket belopp denna skall uppgå.

Den nationella domstolen är, vid tillämpningen av bestämmelser i nationell rätt, oavsett om det rör sig om bestämmelser som antagits före eller efter ett direktiv, skyldig att så långt det är möjligt tolka den nationella rätten mot bakgrund av direktivets ordalydelse och syfte.

Rättegångskostnader

- 55 De kostnader som har förorsakats av den italienska och den spanska regeringen samt kommissionen, vilka har inkommit med yttranden till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

— angående den fråga som genom beslut av den 2 december 1996 ställts av Pretura circondariale di Bologna — följande dom:

Artikel 2.1 c och punkt 1 i bilagan till rådets direktiv 75/363/EEG av den 16 juni 1975 om samordning av bestämmelserna i lagar och andra författningar om verksamhet som läkare, i dess lydelse enligt rådets direktiv 82/76/EEG av den 26 januari 1982 om ändring av direktiv 75/362/EEG om ömsesidigt erkännande av utbildnings-, examens- och andra behörighetsbevis för läkare inklusive åtgärder för att underlätta det faktiska utövandet av etableringsrätten och friheten att tillhandahålla tjänster samt av direktiv 75/363/EEG om samordning av bestämmelserna i lagar och andra författningar om verksamhet som läkare, skall tolkas på följande sätt:

- Skyldigheten att utge skälig ersättning under utbildningstiden till specialister gäller enbart för de medicinska specialiteter som är gemensamma för samtliga

medlemsstater eller för två eller flera av dessa och som omnämns i artiklarna 5 eller 7 i rådets direktiv 75/362/EEG av den 16 juni 1975.

- Denna skyldighet är ovillkorlig och tillräckligt precis i och med att den kräver att en specialist, för att kunna omfattas av det system för ömsesidigt erkännande som föreskrivs i direktiv 75/362, skall fullgöra sin utbildning på heltid och mot ersättning.

- Denna skyldighet möjliggör emellertid inte i sig för den nationella domstolen att avgöra vem som är skyldig att betala skälig ersättning eller till vilket belopp denna uppgår.

Den nationella domstolen är, vid tillämpningen av bestämmelser i nationell rätt, oavsett om det rör sig om bestämmelser som antagits före eller efter ett direktiv, skyldig att så långt det är möjligt tolka den nationella rätten mot bakgrund av direktivets ordalydelse och syfte.

Moitinho de Almeida

Gulmann

Edward

Sevón

Wathelet

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 25 februari 1999.

R. Grass

J.-P. Puissochet

Justitiesekreterare

Ordförande på femte avdelningen